

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Анотація. Проаналізовано розвиток України в системі міжнародних економічних відносин. Розглянуто низку проблем інтеграції України у світове господарство. Запропоновано шляхи підвищення ефективності співпраці України з країнами світу.

Аннотация. Проанализировано развитие Украины в системе международных экономических отношений. Рассмотрен ряд проблем интеграции Украины в мировое хозяйство. Предложены пути повышения эффективности сотрудничества Украины со странами мира.

Annotation. The development of Ukraine in the international economics is analyzed. The main problems of Ukraine's integration into the world economy are found. The ways to increase the effectiveness of cooperation between Ukraine and other countries are suggested.

Ключові слова: міжнародні економічні відносини, світове господарство, міжнародний поділ праці.

Актуальність даної теми полягає в тому, що в сучасних умовах інтенсифікації та глобалізації економічних відносин значну роль для економіки кожної країни відіграє світове господарство, яке поєднує в собі національні господарства, що пов'язані і взаємодіють за законами міжнародного поділу праці. Він полягає в спеціалізації окремих країн на виробництві певних товарів та послуг і товарному обміні цими продуктами на світових ринках. Для забезпечення постійного руху товарів, послуг, капіталу, робочої сили на світових ринках потрібна постійна підтримка міжнародних двосторонніх та багатосторонніх відносин, укладання зовнішньополітичних та зовнішньоторговельних угод як між окремими фірмами, так і між урядами країн.

Найповніше теорія і практика сучасної міжнародної економічної діяльності України на регіональному та глобальному рівнях, зокрема її співробітництво з міжнародними організаціями, представлені в роботах таких вітчизняних вчених: Б. Губського, А. Кредісова, Д. Лук'яненка, В. Новицького, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, А. Поручника, С. Соколенка, А. Філіпенка, В. Хорошковського та ін.

Метою даної роботи є аналіз розвитку України в міжнародних економічних відносинах, оцінка його позитивного та негативного аспектів, визначення головних проблем інтеграції України в світове господарство та шляхів підвищення ефективності співпраці України з країнами світу.

Незважаючи на достатній економічний потенціал України, дослідження виявили низьку стійкість економіки до економічних циклів та її недиверсифікованість, неефективне законодавство з питань конкуренції, низьку якість роботи митних служб, низький рівень якості продукції, яка випускається, та неконкурентоспроможність її на світових ринках; недосконалість системи управління зовнішньоекономічними відносинами та відсутність чіткої й сталої правової бази для них; відсутність висококваліфікованих управлінських кадрів.

Кожна країна, окрім спільних з іншими країнами рис, має свої особливості економічного, соціального та культурного розвитку. Це обумовлено своєрідністю географічного положення, рельєфу, клімату, наявністю чи відсутністю тих чи інших природних ресурсів. Саме ця обставина веде до виникнення одних галузей господарства чи відсутності інших. Через це навіть найбільші імперії не змогли забезпечити себе абсолютно всіма товарами та послугами. Унаслідок цього виникла потреба завозити з інших країн товари, які місцеве господарство не виробляло чи виробництво яких не задовольняло попит вітчизняних споживачів. Разом із тим виявлявся надлишок власних товарів, попит на які всередині країни вже був, тому неминуче виникла проблема їх реалізації. Ці фактори стали причиною виникнення найдавнішої форми міжнародних економічних відносин (МЕВ) – світової торгівлі. З часом поліпшення цих відносин породило інші її форми [1, с. 291]. На сьогодні їх кількість істотно збільшилась. При цьому основне їх розширення відбулося в період з кінця 60-х до середини 80-х рр. Водночас продовжують діяти форми міжнародних економічних відносин, які склалися в кінці XIX – на початку XX ст. Насамперед це стосується зовнішньої торгівлі, вивезення капіталу, валютних відносин. У сучасних умовах основними формами міжнародних економічних відносин є наступні: зовнішня та світова торгівля; кредитні відносини; валютні та платіжно-розрахункові відносини; міграція і вивезення капіталу; міжнародна міграція робочої сили; міжнародні інтеграційні процеси; створення і розвиток транснаціональних корпорацій і кредитно-фінансових інститутів; міждержавне регулювання міжнародних економічних відносин (регулювання валютно-фінансових, торговельних відносин); діяльність міжнародних кредитно-фінансових інститутів (МВФ, МБРР) у сфері міжнародних економічних відносин; науково-технічне та виробниче співробітництво [2, с. 12].

Однією з відмінних особливостей світового господарства другої половини XX століття є інтенсивні МЕВ. Відбувається розширення та поглиблення економічних відносин між країнами, групами країн, економічними угрупованнями, окремими фірмами та організаціями. Удосконалюється і перебудовується механізм реалізації МЕВ. Ці процеси виявляються в поглибленні міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації фінансово-економічних зв'язків, глобалізації світового господарства, збільшенні відкритості національних економік, їх взаємодоповненні та

Прагнення до економічної незалежності, зміцнення господарств окремих країн призводить в результаті до все більшої інтернаціоналізації світового господарства, відкритості національних економік, поглиблення міжнародного поділу праці. МЕВ включають багаторівневий комплекс економічних відносин між окремими країнами, їх регіональними об'єднаннями, а також окремими підприємствами (транснаціональними, багатонаціональними корпораціями) у системі світового господарства. Механізм міжнародних економічних відносин включає в себе правові норми та інструменти щодо їх реалізації (міжнародні економічні договори, угоди, "кодекси", хартії тощо), відповідну діяльність міжнародних економічних організацій, спрямовану на реалізацію цілей з розвитку МЕВ [3, с. 5].

Країни, що розвиваються, так звані країни "третього світу", особливо "нові індустріальні країни" відіграють все більшу роль в міжнародних економічних відносинах. Іншими суб'єктами, без яких неможлива характеристика сучасних МЕВ, є великі і найбільші міжнародні корпорації – міжнародні економічні організації (Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Світова організація торгівлі (СОТ) та ін.) Вивчаючи теорію та практику МЕВ, ми стикаємося з таким поняттям, як світове господарство. Воно є об'єктивною основою МЕВ та слугує важливим компонентом у процесі розгляду проблем міжнародних відносин [3, с. 5]. Міжнародні економічні відносини (в основному, у вигляді торгівлі) існували ще до виникнення світового господарства. Це, наприклад, міжнародні економічні відносини між окремими європейськими державами в рамках окремих регіонів (Європа – Північна Африка; Європа – Близький Схід та ін.). Ці відносини мали міждержавний, вузькорегіональний характер. Із виникненням і розвитком світового господарства вони розширили та поглибили сферу свого існування, набули глобального характеру. Ґрунтуючись на спеціалізації економік окремих держав та світової економіки, МЕВ значною мірою залежні від них. Проте, реалізуючись, міжнародні відносини стають самостійним явищем і підпорядковуються власним законам. МЕВ – форма існування та розвитку світового господарства, його внутрішній механізм [3, с. 4–6].

Україна як член ООН входить до держав світового співтовариства. Це означає, що вона визнає і виконує Статут ООН та міжнародне право, які регулюють міждержавні, політичні, соціальні, культурні і, безумовно, міжнародні економічні відносини. Останні мають велике значення для економічного розвитку України. Але раціональне використання переваг міжнародних економічних відносин можливе лише в разі інтегрування економіки України у світове господарство [4]. У Декларації про державний суверенітет України закладені правові норми становлення її як суб'єкта міжнародних відносин. У спеціальному розділі "Міжнародні відносини" зазначено, що "вона як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні відносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій в обсязі, необхідному для забезпечення національних інтересів у політичній, економічній, екологічній, інформаційній, технічній та спортивній сферах. Україна виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру та міжнародної безпеки, бере участь у загальноєвропейському процесі та в європейських структурах" [5].

Розгляд проблеми розвитку України в МЕО свідчить, що її економіка має значний інтеграційний потенціал, усі підстави та значні можливості для поступового входження у світову економіку. Україна традиційно займає одне з провідних місць серед держав СНД щодо розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Це зумовлено тим, що в нашій країні існують вагомі об'єктивні матеріальні передумови, які, виступаючи як інтеграційний потенціал, сприяють розвитку зовнішньоекономічних зв'язків: природні й трудові ресурси, виробничі потужності, науково-технічний потенціал, географічне положення, транспортне забезпечення, геополітичне становище [3, с. 6].

Спираючись на ці передумови, Україна досягла певних результатів у розвитку експортного виробництва. Так, частка України в останні роки існування СРСР становила 20 % загальносоюзного експорту. Він направлявся з України у 123 країни світу [3, с. 6]. Зараз регіональні можливості експортного потенціалу України залежать від рівня розвитку окремих економічних районів, серед яких, безумовно, виділяється Донецько-Придніпровський, на який припадає 2/3 експорту України [6]. За даними Державного комітету статистики України, починаючи з 2009 року значно збільшуються обсяги експорту та імпорту товарів. Так, наприклад, покращуються показники експортно-імпортних відносини України з країнами СНД, Європи, Азії та деякими країнами ЄС. Так, наприклад, експорт товарів до Росії у 2012 році склав майже 40 %. Проте з року в рік майже не змінюється обсяг імпорту товарів з таких розвинених країн, як Америка та Австралія, а обсяг експорту українських товарів у ці країни навіть зменшується. У I півріччі 2012 року експорт товарів до більшості країн ЄС зменшився по відношенню до відповідного періоду минулого року на 13,7 %, імпорт – збільшився на 10,2 %. У загальному обсязі експорту частка країн ЄС становила 24,2 %, імпорту – 30,5 % [6]. За даними Всесвітньої організації торгівлі, минулого року Україна стала 25-м світовим імпортером товарів (без урахування торгівлі всередині ЄС). Належне місце в розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України посідає прикордонне співробітництво, в першу чергу економічні зв'язки західних областей України з відповідними прикордонними районами Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії. Але в цілому прикордонне співробітництво має місцеве значення і потребує подальшого розвитку [6].

Незважаючи на значні потенціальні можливості входження України в систему світового господарства, нині існують об'єктивні причини, що стримують її рух до світового ринку. По-перше, Україна як молода суверенна держава ще не має достатнього досвіду налагодження економічних зв'язків із країнами світового співтовариства. Це стримує процес інтеграції національної економіки у світову. По-друге, значною перешкодою є те, що Україна, як частина, що входила у минулому до складу СРСР, певною мірою ліквідувала структури, за допомогою яких здійснювалася загальносоюзна зовнішньоекономічна діяльність. Але нових органів, які можуть проводити національну зовнішньоекономічну політику України, ще недостатньо. Нині відбувається формування відповідних структурних елементів. Сьогодні Україна як суверенна держава є членом таких міжнародних економічних організацій, як МВФ (Міжнародний валютний фонд), Світовий банк, ЮНКТАД (UNCTAD, United Nations Conference for Trading and Development – Конференція ООН з торгівлі та розвитку) та ін. У цих організаціях Україна не тільки може проводити політику захисту своїх економічних інтересів, але й сама може впливати на хід подій у світовій економіці. Головними причинами повільного входження України до світових ринків є наслідки глибокої загальної кризи, яка сьогодні долається за допомогою інтегрування з державами СНД (які теж знаходились у стані економічної кризи), що об'єктивно зумовлено існуванням традиційних зв'язків між ними; низький рівень якості продукції, яка випускається, та неконкурентоспроможність її на світових ринках; недосконалість системи управління зовнішньоекономічними відносинами та відсутність чіткої й сталої правової бази для них; відсутність висококваліфікованих управлінських кадрів [3, с. 7].

Так, у щорічному рейтингу конкурентоспроможності країн світу IMD World Competiveness Yearbook (IMD – International Institute for Management Development) у 2012 році Україна піднялася на один щабель порівняно з

минулим роком і посіла 56-те місце із 59, залишивши позаду Хорватію, Грецію та Венесуелу [7]. Серед найбільш значущих покращень було відзначено зростання капіталізації фондового ринку, зменшення дефіциту бюджету, зростання ВВП та обсягів експорту товарів. Проте, рейтинг вказує на зростання інвестиційних ризиків, ризику політичної нестабільності, погіршення іміджу країни за кордоном, зростання вартості капіталу, погіршення ситуації із захистом прав інтелектуальної власності. В останньому переліку, крім зростання інвестиційних ризиків, рівень яких розраховується міжнародними дослідницькими установами, решта показників є результатами управлінського опитування підприємств, які значно вплинули на кінцевий результат рейтингу. Бізнесмени не лише традиційно вказали на проблеми, пов'язані з низькою стійкістю економіки до економічних циклів та її недиверсифікованістю, неефективним законодавством з питань конкуренції, низькою якістю роботи митних служб, але й суворо оцінили прорахунки в управлінських практиках та веденні бізнесу. Так, Україна посідає низькі місця в рейтингу за показниками захисту прав акціонерів, соціальної відповідальності бізнесу, впровадження етичних практик у компаніях, орієнтованості на клієнтів тощо [8].

Для створення ефективної ринкової економіки Україні вкрай необхідно вдосконалювати зовнішньоекономічну діяльність, спрямовану на швидке її входження до світового господарства. Останнім часом одна з найголовніших цілей для України – стати більш відкритою зовнішньому світові, проте на шляху становлення національного зовнішньоекономічного механізму країна постійно стикається з труднощами. І це пояснюється не лише внутрішніми проблемами самої України, але й наявними у світі складними зовнішньоекономічними умовами та гострою конкуренцією. Для вирішення цих проблем Україні необхідно: підвищувати ефективність економіки, що базується на ринкових відносинах; вдосконалювати концепцію розвитку зовнішньоекономічних зв'язків; впроваджувати ціноутворюючі принципи на базі світових цін; підвищувати роль експорту в зовнішній торгівлі, особливо у сфері поставок продукції машинобудування та технологічних галузей; вдосконалювати механізм валютно-фінансових відносин з іншими державами; підвищувати рівень кваліфікації кадрів для управління в зовнішньоекономічній сфері.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Ковальчук Г. А. Экономика : учебник для 10 класса общеобраз. учебн. завед. / Г. А. Ковальчук, В. Г. Мельничук, В. А. Огневюс. – К. : Арка, 2009. – 384 с. 2. Международные экономические отношения : учебник для вузов / Е. Ф. Жуков, Т. И. Капаева, Л. Т. Литвиненко и др. ; под ред. проф. Е. Ф. Жукова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 629 с. 3. Авдокушин Е. Ф. Международные экономические отношения : учебн. пособ. / Е. Ф. Авдокушин. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : ИВЦ "Маркетинг", 2010. – 264 с. 4. Економічна теорія : курс лекцій [Електронний ресурс] / відп. ред. І. Ф. Комарницький. – Чернівці : Рута, 2006– Режим доступу : http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,36/catid,58/id,124. 5. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 6. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 7. IMD World Competitiveness Yearbook [Електронний ресурс]. – Access mode : <http://www.imd.org>. 8. Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mim.kiev.ua>.